

44 בציצית שמונה חוטים. יתיב רבה וקאמר משמיה דרבי, חוט של
 45 כרד – שכורכים בו את החוטים לעשות מהם גדיל, עולה אף הוא מן
 46 המנין, דהיינו שנחשב כאחד משמונת החוטים. אומר ליה רב יוסף
 47 לרבה, שמואל אמרה להלכה זו, ולא רב.
 48 איתמר נמי – וכן נאמר עוד כהלכה זו, אומר רבה בר בר הנה, סח
 49 לי רבי יאשיה דמן אושא, חוט של כרד עולה לה – לציצית מן
 50 המנין של שמונה חוטים.
 51 הלכות נוספות בענין כריכת החוטים, ומנין החוליות: יתיב רבא וקא
 52 אומר משמיה דשמואל, תכלת – ציצית שפרך רובה – שרך שני
 53 שליש מאורך החוטים ועשאו גדיל, ורק שליש מהם נותר לענף
 54 ושהוא חלק החוט שאינו כרוך, בשרה. אומר ליה רב יוסף לרבה,
 55 רב אמרה להלכה זו, ולא שמואל.
 56 איתמר נמי כהלכה זו בשם רב, אומר רב הונא בר יהודה, אומר רב
 57 ששת, אומר רב ירמיה בר אבא אומר רב, תכלת שפרך רובה,
 58 בשרה.
 59 רב הניא בריה דרב נתן מתני הכי – שנה שמועה זו בשם רב כך,
 60 אומר רב הונא, אומר רב ששת, אומר רב רמיה בר אבא אומר רב,
 61 תכלת שפרך רובה, בשרה, ואפילו אם לא כרד בה אלא חוליא
 62 אחת – שהקיף בחוט רק שלש כריכות ושהם חוליא אחת כמבואר
 63 להלן ואת כל השאר הניח ענף, בשרה. ונוי תכלת – ואמנם עיקר
 64 מצות ציצית יופיה הוא, שיכרוך שליש מהחוטים לגדיל, ושני
 65 שלישי חוט יניח ענף.
 66 מבררת הגמרא: וכהו כריכות הן שיעור חוליא. משיבה הגמרא:
 67 תניא, רבי אומר, שיעור חוליא הוא כדי שיכרוך וישנה וישלש,
 68 דהיינו שלש כריכות.
 69 תאנא, הפוחת – הרוצה לפחות במנין החוליות לא יפחות משבע,
 70 והמוסיף עליהן לא יוסיף על שלש עשרה חוליות. ומה הטעם,
 71 הפוחת לא יפחות משבע כיון שהם כנגד שבעה רקיעים, והמוסיף
 72 לא יוסיף על שלש עשרה כדי שיהיו כנגד שבעה רקיעין, ועוד
 73 ששה אורין שביניהם – שני הרקיעים.
 74 תנא, העושה ציצית מניח שני חוטים ארוכים לכרוך בהם, אחד לבן
 75 ואחד תכלת, בשהוא מתחיל לכוך מתחיל בלבן, כיון שתחילה
 76 נאמר (במדבר טו לח) 'הקנה', ומשמע מין קנה דהיינו חוטי לבן כמבואר
 77 לעיל (לח), ורק אחר כך נאמר 'פתיל תכלת' ועל כן הלבן קודם, ואחר
 78 כך כרוך בחוט התכלת, וכשהוא מסיים לכרוך חוור ומסיים בלבן,
 79 כיון שהלבן שהוזכר בתורה קודם חשוב יותר, ואם יסיים בתכלת
 80 נמצא שסוף הציצית פחות חשוב מתחילתה, והרי כלל הוא מעלין
 81 בקודש ולא מורידין.
 82 הגמרא מביאה מעשה בענין ציצית שרך כולה: רב ורבה בר בר
 83 תנה הוו יתיב – היו יושבים, הנה קא חליף ואויל התוא נברא –
 84 עבר לפנייהם אדם אחד, דמיכפי גלימא דכולה תכלתא – שהיה
 85 מכוסה בטלית שכולה בצבע תכלת, ורמי ליה תכלתא – והיה מוטל
 86 בה ציצית,

1 דוחה הגמרא: מנין לנו ללמוד מדבריהם שצריך לקשור אחר כל
 2 חוליא, גלימא דאיקטר – שמהם לא אמרו שגרדומין כשרים אלא
 3 אם קשר אחר כל חוליא, אך אין זו חובה, ובאמת ברוב הציציות אין
 4 קשר על כל חוליא, ואין הגרדומין כשרים בהן.
 5 הלכה נוספת בענין הקשר העליון: וקאמר רבה, מהלכה זו שנלמד
 6 להלן ששם מינה, קשר עליון שביציצית דהיינו הקשר שבסוף הגדיל
 7 כמבואר לעיל, חיובו דאורייתא מהלכה למשה מסיני, ואם לא קשר
 8 כלל, אף שרך החוטים היטב ויכול הגדיל להתקיים יום או יומיים
 9 הציצית פסולה, דאי סלקא דעתך – שאם תעלה על דעתך שחיוב
 10 הקשר הוא רק דרבנן, אם כן מאי איצטריך למישרי קרין בציצית
 11 – מדוע הוצרכה התורה להתיר בציצית את איסור הכלאים
 12 שבנתינת חוטי צמר בסדין פשתן, הרי אם אין החוטים קשורים בבגד
 13 אלא תחובים בו, פשיטא שהדבר מותר, כיון שכלל הוא התוכף
 14 תכיפה אחת – התופר על ידי שמכניס פעם אחת את החוט בבגד,
 15 אינו חיבור ואין בוה משום כלאים, אלא מכך שהוצרכה התורה
 16 להתיר כלאים בציצית ששם מינה, שצריכים החוטים להיות קשורים
 17 בבגד מדאורייתא.
 18 הגמרא חוזרת לדון בענין חוטי ציצית שנקרעה: אומר רבה בר רב
 19 אדא, אומר רב אדא אומר רב, אם נפסק החוט מעיקרו – מצד
 20 ראשו המחובר לטלית, דהיינו שנקרע לגמרי מהבגד, הציצית
 21 פסולה.
 22 יתיב (ישב) רב נחמן, וקא אומר להא שמעתא – ואמר שמועה זו
 23 שאם נפסק החוט מעיקרו פסולה. איתביה רבא לרב נחמן, שנינו
 24 בברייתא, כמה דברים אמורים שחוטי הציצית צריכים שיעור,
 25 בתחילתו – בשעת עשיית הציצית, אבל סופו – אם נעשו החוטים
 26 כדי ונחתכו לאחר זמן, שריו ונרדומיו כשרים גם בכל שהוא.
 27 ומבאר רבא: מאי שריו ומאי נרדומיו, כלומר מה ההבדל ביניהם,
 28 מאי לאו – האם אין הפירוש כך, שריו היינו דאיפסיק מינייהו
 29 ואישתייר מינייהו – שנחתכו החוטים ונשאר מהם מעט, אך נרדומיו
 30 הכולנה דאינדרום אינדרומי – שנחתכו החוטים לגמרי עד הכנף,
 31 ומבואר שמכל מקום הציצית כשירה, שלא כדברי רב.
 32 דוחה הגמרא: לא – אין לבאר שגרדומיו היינו שנחתכו החוטים
 33 לגמרי, אלא במה שנאמר שיריו וגרדומיו תרא קתני – דין אחד
 34 שנינו כאן, דהיינו שיריו נרדומיו – אם נחתך קצת מהחוטים ונשאר
 35 קצת, כשרים בכל שהוא, אך אם נחתכו לגמרי הציצית פסולה
 36 כדברי רב.
 37 מקשה הגמרא: אם כך ששיריו וגרדומיו הם אותו ענין, ולימא –
 38 ויאמר התנא רק נרדומיו, שריו למה לי. מיישבת הגמרא: הא קא
 39 משמע לן בתיבת 'שיריו', דבעינן שירא לנרדומיו כדי לענבן –
 40 שאין די בגרדומים כל שהם להכשיר הציצית, אלא צריך שיהיה
 41 בהם שיעור חשוב דהיינו כדי לקשור מהם עניבה, ושיריו וגרדומיו
 42 כל שהוא' הכולנה שונת מהחוטים כדי עניבה.
 43 הלכה בענין מנין חוטי הציצית: להלן (כב) מבואר שצריך לתת

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' א

15 הגמרא מבארת את המקור לדינו של רבי שמעון: תנו רבנן, נאמר
 16 בספר יחזקאל (מד א) 'ואיפה לפר ואיפה לאיל ועשה מנחה ולבבשים
 17 באשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה'. שואלת הברייתא: אומר רבי
 18 שמעון, מלשון הכתוב 'ואיפה לפר ואיפה לאיל' משמע שיעור
 19 המנחה לפר ולאיל שוה, וכי מרת מנחה הבאה עם קרבן פרים
 20 והבאה עם קרבן אילים מדה אחת היא, והלא מדת המנחה לפר
 21 שלשה עשרונים סולת, ולאיל שני עשרונים.
 22 משיבה הברייתא: אין כוונת הנביא ששיעור מנחת פרים ואילים שוה,
 23 אלא כוונת הכתוב ללמדנו, שהקרבן עם נסכיו דבר אחד הם,
 24 ומלמדנו הפסוק בזה שאם היו להם פרים מרובין – שהיו להם דמים
 25 לקנות את מנין כל הפרים הנצרכים, ולא היו להם דמים לקנות
 26 נסכים, מוטב שביאו פר אחד ונסכיו – שיקנו בדמים אלו פר אחד
 27 ונסכיו, ואל יקרבו בולן בלא נסכים, וכן אם היו להם

1 עברו הציבור עבירה על פיהם, ולא אם עברו הציבור על איסור כרת
 2 בשוגג בלא הוראת בית דין. וכך ביאור כל הפסוק, וכן תעשה פר
 3 חטאת לשבעה שבטים, כשחידשו בית דין ואמרו שחלב מותר, ושגגו
 4 בית דין בהוראתם, ועברו ישראל עבירה על פיהם.
 5 אומר רב יהודה אומר רב, ובור אותה האיש לשוב והניחא בן תוקנה
 6 שמו, שאמלא הוא – אם לא עשה מה שעשה, נגנו ספר יחזקאל
 7 על ידי חכמי ישראל, מפני שהיו דבריו סותרין לדברי התורה,
 8 כמבואר לעיל, ומה עשה כדי ליישב את הסתירות, העלה לעלית
 9 ביתו שלש מאות גרבי – חביות שמן לנרות להאיר בלילה, וישב
 10 בעלייה ודרשו, עד שיישב את הסתירות, כמו שמיישבת הגמרא
 11 לעיל.
 12 שנינו במשנה: אומר רבי שמעון, אם היו להם פרים מרובין [וכו']
 13 ולא היו להם נסכים, יביא פר אחד ונסכיו, ולא יקרבו כולם בלא
 14 נסכים.

56 חייבים בציצית מן התורה, היינו דמישקרו בהו בלאים – מובן מדוע
 57 מותר לתת בהם ציצית מצמר ופשתים שהרי מצות ציצית דוחה
 58 איסור כלאים, אלא אי אמרת ברישא שהם חייבים רק מדרבנן, קשה
 59 היכי מישקרו בהו בלאים – כיצד מותר לתת בהם כלאים של צמר
 60 ופשתים, הרי מן התורה אין כאן מצות ציצית.
 61 משיבה הגמרא: לעולם חיוב בגדי משי בציצית הוא רק מדרבנן כרב
 62 נחמן, ומה שנאמר בברייתא שצמר ופשתים פוטרים בהם, אימא –
 63 אמור כן, או צמר לבד או פשתים לבד פוטרים בהם, אך צמר
 64 ופשתים יחד אכן אסורים בהם משום כלאים.
 65 ראייה לפירוש זה בברייתא: היכי נמי מסתברא לפרש בברייתא
 66 שבגדי משי חייבים רק מדרבנן, דקתני שם בספא, צמר ופשתים הם
 67 שפוטרים בכולן, אך הן – מיני המשי עצמם שעשה מהם חוטי ציצית,
 68 אם נתנם במינן דהיינו בבגד משי פוטריין, אך אם נתנם שלא במינן
 69 כגון בבגד צמר, אין פוטריין. מוכיחה הגמרא: אי אמרת בשלמא
 70 דרבנן – אם תאמר שבגדי משי חייבים בציצית רק מדרבנן, היינו
 71 דמיפטרין במינן – מובן מדוע הם נפטרים ידי חובת ציצית בחוטים
 72 ממינם, אלא אי אמרת דאורייתא – אך אם תאמר שבגדי משי
 73 חייבים בציצית מן התורה, כיצד הם נפטרים בציצית של משי, הרי
 74 מן התורה רק צמר ופשתים הוא דפטר ידי חובת ציצית.
 75 הגמרא דוחה ראייה זו, ואגב כך מתבאר המקור בתורה לחיוב שאר
 76 מיני בגדים בציצית. דוחה הגמרא, אי משום הא לא אורייתא – אם זו
 77 הראיה אין היא מוכרחת, וניתן לדחותה בדרבנא, דרבא רמי
 78 [הקשה], כתיב (במדבר טו לח) ונתתה על ציצת הפשתים, ומשמע שכל
 79 ציצית שהיא מין כנה – מאותו בד של הבגד, פוטרת בו, ושאינ מין
 80 אחר פותר בו, וכתיב עוד (דברים כב יא) לא תלבש שעטני צמר
 81 ופשתים יחדו, ונאמר בפסוק שלאחריו ג'דלים תעשה לך, ומשמע
 82 מסמיכות זו שאין ציצית אלא מצמר ופשתים ולא ממין אחר, הא
 83 כיצד, אלא כך הוא יישוב הפסוקים, צמר ופשתים פוטריין בין
 84 במינן דהיינו בבגדי צמר ופשתים, ובין שלא במינן כגון במשי, אך
 85 שאר מינין שעשה מהם חוטי ציצית, במינן פוטריין, וזהו שנאמר
 86 'הכנה' דהיינו מין כנה, אך שלא במינן אין פוטריין, לרבא נמצא
 87 ששאר מינים פוטרים במינם מן התורה, ואם כן שוב אין הכרח לפרש
 88 את הברייתא כרב נחמן ששיראין חייבים בציצית רק מדרבנן.
 89 מכיון שנדחתה ראיית רב נחמן לפירושו בברייתא, חזרת קושיית
 90 רבא מהמבואר שם שאף שיראין חייבים בציצית, ועל כן מבארת
 91 הגמרא שמצאנו תנא הסובר כרב נחמן: ורב נחמן האומר שרק בגדי
 92 צמר ופשתים חייבים בציצית מן התורה, סובר בדתנא דבי רבי
 93 ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, הואיל ונאמרו 'בגדים' בכמה
 94 מקומות בתורה פתם – בלא לפרט, כגון בפרשת ציצית שנאמר בה
 95 (במדבר טו לח) ועשו להם ציצת על פנפי בגדיהם, ופרט לך הכתוב
 96 באחד מהן שהכוונה היא לצמר ופשתים, דהיינו בטומאת נגעים
 97 שנאמר בה (ויקרא יג מז) בבגד צמר או בבגד פשתים, למדנו משם
 98 בבנין בא שאף כל המקומות שנאמר בהם בגד הכוונה רק לצמר
 99 ופשתים, ואם כן גם בציצית אין חייבים אלא בגדי צמר או פשתים,
 100 וכברייתא זו סובר רב נחמן.
 101 אביי מביא ברייתא נוספת דבי רבי ישמעאל, החולקת על ברייתא זו:
 102 אמר אביי, והאי תנא דבי רבי ישמעאל, מפא מאידך תנא דבי
 103 רבי ישמעאל – מוציאה מסברת ברייתא אחרת ששנו שם, וחולקת
 104 עליה, דתנא דבי רבי ישמעאל, נאמר בטומאת נגעי בגדים (שם) 'בגד
 105 צמר', מדיקת הברייתא, אין לי ללמוד שנטמא בנגעים אלא בגד
 106 של צמר כבשים, מנין לרבות אף צמר זמלים, וצמר ארנבים,
 107 ונוציה (צמר) – של עזים, והבבד והפריקין והשיראין, מנין שאף אלו
 108 נטמאים בנגעים, תלמוד לומר 'בבגד צמר או בבגד פשתים', שתיבת
 109 'או' באה לרבות כל מיני בגדים, ומנצא שהברייתא לעיל הדרשת
 110 מפסוק זה שרק צמר ופשתים נטמאים בנגעים, חולקת על ברייתא זו.

1 ונדילא מינדיל – והיתה כל הציצית גדיל כרוך ללא ענף. אמר רב,
 2 יא גלימא ולא יא תבלתא – טלית זו נאה שצבעה תכלת, אך
 3 הציצית אינה נאה כיון שלא השאיר בה ענף, ופסולה היא. רבה בר
 4 בר הנה אמר, יא גלימא ויא תבלתא – הטלית נאה ואף הציצית
 5 נאה, שאין חובה להשאיר ענף.
 6 מבארת הגמרא את מחלוקתם: במאי קא מיפלגי, רבה בר בר הנה
 7 קבר, כתיב בציצית לשון 'גדיל' (דברים כב יב), דהיינו חוטים כרוכים,
 8 וכתיב עוד (במדבר טו לח) 'פתיל' שמשמעו חוטים לא כרוכים, ועל כן
 9 יכול לעשות או גדיל בלבד או פתיל בלבד. ורב קבר, לעולם פתיל
 10 בעינן – חובה להניח בציצית גם פתיל וגם גדיל, והוא 'גדילים'
 11 שמשמעו שדי בגדיל לבד, למניינא הוא דאיתא – בא ללמדנו את
 12 מנין חוטי הציצית, ש'גדיל' משמע שניים – שני חוטים הכרוכים יחד
 13 לגדיל, וכיון שנאמר 'גדילים' בלשון רבים, נמצא שצריך ארבעה
 14 חוטים. וכיון שנאמר עוד (שם) 'פתיל', למדנו שכך היא מצות ציצית,
 15 עשה מארבעת החוטים גדיל, כלומר הכניסם בכנה הבגד ועל ידי כך
 16 יהיו בו שמונה ראשי חוטים, וכרוך אותם יחדיו, ופולתיהו מתוכו –
 17 הנח בסוף הגדיל פתיל לא כרוך.
 18 לעיל (לח) למדנו שסתם טלית שדיברה בה התורה היא של פשתן
 19 לבן, ומדרשת 'מין כנה' שלמדנו שצריך לתת בה חוטי לבן. הגמרא דנה
 20 האם בטלית של צמר או פשתים צריך שיהיה הלבן ממין הבגד:
 21 אמר שמואל משמיה דרבי, שני חוטי לבן מצמר פוטריין בטלית של
 22 פשתן יחד עם התכלת, ואף שאינם ממין הכנה, כיון שמצאנו בחוטי
 23 התכלת שעשויים צמר ופוטריים בפשתן, כנאמר בתורה.
 24 אביעיא להו, חוטי לבן של פשתן מהו שיפטרין בטלית של צמר,
 25 האם דווקא לבן של צמר בטלית של פשתים הוא דפטר, דבין
 26 דתכלת שהיא צמר פתרה בטלית פשתן, לכן של צמר נמי פטר
 27 כמבואר לעיל, אכל חוטי פשתים בטלית צמר לא פוטריים כיון
 28 שאינם מין כנה, אי דלמא אין הטעם כלל משום שתכלת פוטרת
 29 בפשתן, אלא בין דכתיב (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטני צמר
 30 ופשתים יחדו', ונאמר בפסוק שלאחריו 'גדילים תעשה לך',
 31 ומסמיכות זו משמע שיש לעשות ג'דלים מצמר ופשתים, אם כן לא
 32 שניא חוטי צמר בטלית פשתים, ולא שניא חוטי פשתים בטלית
 33 צמר, יוצאים בהם ידי חובת ציצית.
 34 פושטת הגמרא: תא שמע, דאמר רחבה אמר רב יהודה, חוטי לבן
 35 של צמר פוטריין בטלית של פשתן, וחוטי לבן של פשתן פוטריין
 36 בטלית של צמר, ואם כן נפשט שאף פשתן פותר בשל צמר, וטעם
 37 שניהם הוא סמיכות 'צמר ופשתים' ל'גדילים'.
 38 וממשיך רבי יהודה, חוטי תכלת של צמר וחוטי לבן של פשתים
 39 פוטריין ידי ציצית בקל מקום – בכל מיני בגדים, ואפילו בשיראין –
 40 בבגדי משי, כלומר שאף הם חייבים בציצית מן התורה, ועל כן הנותן
 41 בהם חוטי צמר ופשתים יחד אינו עובר משום כלאים, כיון שמצות
 42 ציצית דוחה את איסור כרוך בדין חיוב ציצית בשאר בגדים: ופליגי רב
 43 הגמרא עוברת לעסוק בדין חיוב ציצית בשאר בגדים: ופליגי רב
 44 נחמן – רב יהודה המחייב שיראין בציצית חולק על רב נחמן, דאמר
 45 רב נחמן, השיראין פטורין מן הציצית.
 46 איתיביה רבא לרב נחמן, שנינו בברייתא, השיראין – מעיל העשוי
 47 מעיקר המשי, והבבד – מעיל העשוי מפסולת המשי, והפריקין –
 48 מעיל העשוי מנעורת המשי, בולן חייבין בציצית, ומוכח שלא כרב
 49 נחמן. מתרצת הגמרא: לעולם מן התורה שיראין פטורים, ומה
 50 ששנינו שחייבים היינו מדרבנן.
 51 מקשה הגמרא: אי הכי שהברייתא מחייבת שיראין בציצית רק
 52 מדרבנן, אימא ספא – אמור ובאר על פי זה את הנאמר בספא,
 53 וכולן – וכל מיני משי אלו, צמר ופשתים פוטריין בהן ידי חובת
 54 ציצית. לכאורה הכוונה לחוטי תכלת מצמר וחוטי לבן מפשתים, ואם
 55 כן, אי אמרת בשלמא דאורייתא – אם תפרש ברישא שבגדי משי